

Uzun Dönemli Öğretim Planlarına İlişkin Öğretmen Algıları

Teachers' Perceptions of Long Term Instructional Plans

Ali Yıldırım ve Kerim Gündoğdu
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Öz

Bu araştırma, ilköğretim birinci kademe düzeyinde yürütülen planlama etkinliklerini değerlendiren geniş çaplı bir araştırma projesinden elde edilen verilerin bir bölümünün analizine dayanmaktadır. Araştırma için Türkiye genelinde tüm bölgeleri ve farklı yerleşim birimlerini temsil eden bir örneklem seçilmiş ve bu örnekleme oluşturan yedi coğrafi bölgedeki 14 ilde görev yapan toplam 1194 sınıf öğretmeninden veri toplanmıştır. Anketlerden elde edilen kapalı ve açık uçlu yanıtlar yıllık ve ünite planlarıyla ilgili çeşitli süreçleri açık hale getirmekte ve bu planların hazırlanmasında yaşanan problemleri tanımlamaktadır. Sonuçlar, öğretmenlerin yıllık planı ünite planlarına göre daha önemli gördüklerini ve bu iki planın hazırlanış sürecinde çeşitli sorunlar yaşadıklarını göstermektedir. Öğretmenler denetim sürecinde ele alınan önceliklere göre hazırladıkları planlar ile sınıf içi uygulamaları arasında önemli farklılıklar olduğunu belirtmektedirler.

Anahtar Sözcükler: Öğretimde planlama, yıllık plan, ünite planı, sınıf öğretmenleri.

Abstract

This study is part of a larger research project designed to assess instructional planning activities through the perceptions of teachers at the primary school level. A sample representing all geographical regions and various school locations in 14 provinces in seven geographical regions were selected. Through a questionnaire designed by the researchers, data were collected from 1194 teachers. Closed and open-ended data from the questionnaires provided light into the process of yearly and unit planning activities and the problems experienced in the planning process. Results of the study show that teachers experience various problems in preparing these plans. In general, teachers view yearly plans as more critical in effective instruction than the unit plans. Teachers see a big gap between what they plan and what they implement in the classroom due to priorities in the inspectional process.

Keywords: Instructional planning, yearly plan, unit plan, classroom teachers.

Giriş

Öğretimde planlama, eğitim-öğretim sürecinin önemli bir parçasıdır. Ne öğretileceği, nasıl öğretileceği, her bir konu veya ünite için ne kadar zaman ayrılacağı ile bunların hangilerinin uygulanacağı öğretmenler tarafından sürekli dikkate alınan konulardır (Arends, 2000; Kyrciou, 1993).

Öğretmenler okuldaki günlük öğretim süreci içerisinde birçok karar verirler. Bu kararların bazıları öğrenci

ve ortamın anlık ihtiyaçlarına ilişkindir. Diğerleri ise daha önceden planlanmış etkinliklere dayalıdır. Bu tür etkinliklerin bir plana göre hazırlanıp işe koşulması süreç içinde öğretmene büyük kolaylıklar sağlar. Öğretim planı hazırlamanın temel bir diğer nedeni de etkili bir öğretim süreci ve verimli bir öğretim ortamı yaratmaktır (Arends, 2000; Jensen ve Kiley, 2000; Thompson, Kuser-Benson, Pachnowski ve Salzman, 2001).

Planlar sayesinde öğretmen kendisini öğretim sürecine hazırlar ve kendisine rehberlik edecek öğretim elemanlarını (amaçlar, içerik, materyaller, vb.) belirler (Egeler, 1993). McCutcheon (1983) planların, öğretilecek konular veya yapılacak etkinliklerde öğretmenlerin kendilerini daha güvende hissetmelerini, çıkabilecek so-

Prof. Dr. Ali Yıldırım, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara. aliy@metu.edu.tr ; Araş. Gör. Kerim Gündoğdu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara. gundogdu@metu.edu.tr

runları öngörebilme, bunlara karşı strateji geliştirebilme ve önlem almalarını sağlama gibi işlevleri olduğuna dikkat çekmektedir. Araştırmalar, iyi planlanmış bir ders veya etkinliğin öğretim sürecinde boşa harcanan zamanı azalttığını (Clark ve Peterson, 1986; Freiberg ve Driscoll, 1992; Strinfield ve Teddlie, 1991; aktaran Johnson, 2000), daha önce öğrenilmiş olan bilgilerin daha kolay özümsemesini ve yeni öğrenilenlerin daha iyi kavranmasını sağladığını göstermektedir. Bu bağlamda, iyi hazırlanmış bir planın sınıf yönetimine önemli katkısı olacaktır. İyi bir plan öğretimin amaçları ile sınıf içi süreçleri açık bir biçimde belirleyeceği için, disiplin problemlerini azaltmakta ve daha verimli bir öğrenme ortamı oluşturmaya yardımcı olmaktadır (Arends, 2000).

Öğretmenler arasında plan hazırlamada farklı yaklaşımlar vardır. Bazı öğretmenler kısa planları tercih ederken diğerleri son derece ayrıntılı planlar hazırlamaktadırlar. Ayrıntılı hazırlanmış bir plan sınırlayıcı ve esneklikten yoksun olabilirken (Parrott, 1993), genel bir plan sınıf yönetiminde ve öğretim sürecinde bazı belirsizliklere neden olabilir.

Öğretim planlarının hazırlanmasında öğretmenlerin etkilendiği faktörlerin neler olduğu birçok araştırmaya konu olmuştur. Öğrencilere yönelik edinilmiş bilgiler (Cooper, 2003), öğretim etkinliğinin doğası, öğretmenlerin kişisel özellikleri, yönetsel kurallar (Borko ve Niles, 1982, 1983; Clark ve Elmore, 1981; Cole ve Chan, 1994; Florio, 1979; McCutcheon, 1983; Mintz, 1979; Sardo-Brown, 1988; Shavelson ve Stern, 1981, aktaran Egeler, 1993) ile öğretmenlerin deneyimi, öğretim programı, ders kitabı, öğrenci ilgisi, sınıf yönetimiyle ilgili etkenler ve zaman (Orlich ve diğerleri, 2001; Sardo-Brown, 1988, 1993, aktaran Egeler, 1993) öğretmenlerin planlamada göz önüne aldıkları etkenler olarak ortaya çıkmaktadır.

Öğretmenlerin sahip olduğu deneyimin öğretimi planlama ve uygulamada farklılıklara neden olduğu görülmektedir (Azizoğlu, 1989; Yıldırım ve Öztürk, 2002). Yapılan araştırmalar, mesleklerinde deneyimli öğretmenlerin planlarının mesleğe yeni başlayan öğretmenlere oranla daha ayrıntılı ve işlevsel olduğunu göstermektedir (Housner ve Griffey, 1985; Leinhardt ve Smith, 1985; aktaran Egeler, 1993). Bunun yanı sıra, deneyimi az olan öğretmenlerin planlarında sözel öğretime daha çok ağırlık verdikleri, deneyimli öğretmenlerin ise öğretim sürecinde karşılaşılabilecekleri potansiyel sorunları

göz önünde bulundurdıkları, öğrenci ile etkileşim ve geri bildirim konularına daha çok önem verdikleri görülmektedir (Peterson, Marx ve Clark, 1978). Özellikle deneyimli öğretmenler yaptıkları planları kâğıda dökme-yip dersin işlenişine ilişkin "zihinsel planlar" geliştirmektedirler (Clark ve Yinger, 1987; Juarez, 1992, aktaran Burden ve Byrd, 1999).

Ülkemizde yapılan bir araştırmada (Azizoğlu, 1989) öğretmenlik deneyiminin yanında yaş, cinsiyet, mezun olunan okul gibi etkenlerin de planlama konusunda farklılıklar yarattığı görülmektedir. Örneğin, ilk öğretmen okulu mezunları, eğitim yüksekokullarından mezun olanlara göre plan yapmanın gereğine daha fazla inanmaktadırlar. Buna ek olarak, ilk öğretmen okulu mezunlarının öğretim planları konusunda, eğitim yüksekokulu mezunlarına oranla daha fazla eğitim aldıkları anlaşılmaktadır.

Öğretmenler, program uyarınca bir öğretim yılı içinde verecekleri derslere yönelik olarak amaçları, üniteleri, yöntemleri, ders işleme takvimini, araç-gereçleri ve değerlendirme yaklaşımını gösteren bir yıllık plan yaparlar ve okul yönetimine teslim ederler (Büyükkaragöz ve Çivi, 1994; Glatthorn, 1993). Yıllık planlar, ünite ve günlük planlar kadar ayrıntılı ve belirgin olmayabilir (Arends, 2000).

Yıllık planların yapılmasında çeşitli nedenler rol oynamaktadır. Öğretilecek konu veya temaların önceden bilinmesi ihtiyacı, bu konu veya temaların belli bir sıraya konulması, daha önceki plan deneyiminden yararlanarak öğretilecek konuların, araç-gereç veya yöntemlerin geliştirilmesi, öğrenci ihtiyaçları, öğretmenlerin kendi kişisel durumları ve programdan doğan yenilikler ile sınıf içi kural ve rutinlerin planlanması bu nedenlerden bazılarıdır (Burden ve Byrd, 1999).

Ünite planı ise, belirli hedeflere yönelik, birbirleriyle içerik ve anlam yakınlığı bulunan konu ve etkinliklerin oluşturduğu bir bütünü içerir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1994). Ünite planı yapmak için iki temel neden vardır. Bunlardan ilki, genel konular ve etkinliklerin ders veya günlük plan içerisinde akışının kolayca sağlanması ihtiyacıdır. İkincisi, belirli konular çerçevesinde öğretimde yer alacak etkinliklere karar vermede ve bu etkinliklerde kullanılacak araç-gereç ve kaynakları belirlemede kılavuz rolü oynamasıdır (Burden ve Byrd, 1999).

Deneyimsiz öğretmenler için ünite planı hazırlamak son derece zaman alıcı olabilir. Ancak, ünite planı kısa süreli planlamaya (ders planı/günlük plan) yönelik çok

açık mesajlar içerir. İyi planlanmış bir ünite planı öğrenci özelliklerini göz önünde bulundurur ve çeşitli öğretim araç-gereç ve etkinliklerine yer vererek öğretmeni daha yaratıcı düşünmeye sevk eder. Aynı zamanda, öğrencilere verilen bir konunun disiplinlerarası veya bütüncül bir anlayışla nasıl işlenebileceği hakkında öğretmenin sürekli düşünmesini sağlar (Arends, 2000; Cruickshank, Jenkins ve Metcalf, 2003).

Görüldüğü gibi, öğretimde planlama etkili bir öğrenme-öğretme süreci oluşturmada büyük bir önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı, öğretmen görüşleri çerçevesinde uzun dönemli planların nasıl hazırlandığını ve ne tür sorunlarla karşılaşıldığını ortaya koymaktır. Bu çerçevede iki araştırma sorusu bu araştırmaya yön vermektedir:

1. Sınıf öğretmenlerinin ünite ve yıllık planın çeşitli boyutlarına (gereklilik, süreç, yönlendirme, vb.) ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Sınıf öğretmenleri ünite ve yıllık planlarla ilgili ne tür sorunlarla karşılaşmaktadırlar?

Yöntem

Araştırma için Türkiye genelinde tüm bölgeleri ve farklı yerleşim birimlerini (il, ilçe, köy) temsil edecek şekilde 14 il, her ilden 7, ilçe merkezlerinden 5 ve köylerden de 3 olmak üzere toplam 220 ilköğretim okulu seçkisiz örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Bu işlem için Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı'ndan elde edilen ilköğretim okulları listesi kullanılmıştır.

İlköğretimde yapılan uzun süreli planlama etkinliklerine ilişkin öğretmen görüşlerine başvurmak üzere konuyla ilgili literatür taranmış ve bu çerçevede kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşan bir anket geliştirilmiştir. Anket beş bölümden oluşmuştur. İlk bölümde öğretmenlerle ilgili demografik bilgiler, ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerde ise uzun süreli öğretim planları ile günlük planlara ilişkin öğretmen görüşleri ile karşılaşılan sorunlara yönelik sorulara yer verilmiştir. Son bölümde ise, öğretim planları ile ilgili genel sorulara yer verilmiştir. Bu anketin pilot denemesi, Ankara'da 8 ilköğretim okulundaki 22 öğretmenle yapılmıştır. Pilot deneme sonucunda açık olmayan sorular yeniden ifade edilmiş ve ankete son şekli verilmiştir.

Bu anket, örnekleme oluşturan 220 okulda görev yapan toplam 1320 sınıf öğretmenine Milli Eğitim Bakan-

lığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi (MEB, EARGED) aracılığıyla gönderilmiştir. Toplam 1194 anket doldurularak EARGED aracılığı ile araştırmacılara ulaştırılmıştır. Buna göre, anketlerin geri dönüş oranı % 90.5 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran hedeflenen gruba büyük ölçüde ulaşıldığını göstermektedir.

Öğretmenlere ait demografik bilgiler incelendiğinde, 406'sının il merkezlerinde, 346'sının ilçelerde ve 442'sinin de köylerde çalıştıkları görülmüştür. Örnekte de bayan ve erkek öğretmenler eşit oranlarla temsil edilmişlerdir. Öğretmenlerin üçte biri 41 yaş ve üstü, dörtte biri ise 26-30 yaş grubunda yer almıştır. Diğer yaş grupları ise %10 ve %17 arasında değişen oranlarda temsil edilmişlerdir. Grubun yarısının 5 yıl veya daha az, yaklaşık dörtte birinin ise 6-10 yıl ve 11-15 yıl arası öğretmenlik deneyimine sahip oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin %56'sı doğrudan sınıf öğretmeni yetiştiren bölüm ve okullardan (sınıf öğretmenliği bölümleri, eğitim enstitüleri, eğitim yüksekokulları ve ilk öğretmen okulları) mezun olmuşlar, %46'sı ise başka bölümlerden mezun olmuş ve öğretmenlik sertifikası yoluyla mesleğe başlamışlardır.

Araştırma anketinde yer alan kapalı uçlu sorular yoluyla elde edilen nicel veriler üzerinde betimsel analizler (yüzdeler ve ortalamalar) yapılmıştır. Açık uçlu sorulara verilen yanıtlar ise temalara göre kodlanmış ve ortaya çıkan sonuçlar yine sayısal olarak sunulmuştur.

Bulgular

Uzun dönemli planlardan olan yıllık planlar, öğretimi genel düzeyde yönlendirmek, aynı sınıf düzeyi ve branştaki öğretmenler arasında birliktelik sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Yıllık planların çeşitli boyutlarına ilişkin sorulara öğretmenlerin verdiği yanıtlar Tablo 1'de sunulmuştur. Buna göre, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun yıllık planı gerekli buldukları ve yıllık plan yapılırken öğrenci ilgi ve ihtiyacının, MEB ders programının, öğretmen tercihlerinin ve kullanılacak ders kitabının dikkate alınması gerektiğini savundukları anlaşılmaktadır. Yine, öğretmenlerin çoğunluğunun yıllık planın tüm öğretmenler için ortak olması gerektiğini düşündükleri görülmektedir. Diğer taraftan, öğretmenlerin çoğunluğunun yıllık plan hazırlanırken öğretmenler arasındaki işbirliğinin ve yıllık planlarla ilgili müdür ve müfettişlerin yönlendirmesinin yeterliği ve yıllık planın müdürler ve müfettişler tarafından denetiminin gerekliliği konula-

Tablo 1.

Öğretmenlerin yıllık planların çeşitli boyutlarına ilişkin görüşleri

Görüşler	HK	ÇK	OK	BK	TK	X	N
Yıllık plan etkili öğretim için gereklidir.	7,0	5,4	8,3	15,4	64,0	4,24	1177
Yıllık plan yapılırken öğrenci ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.	2,1	1,0	4,3	11,2	81,3	4,69	1176
Yıllık plan yapılırken MEB ders programı dikkate alınmalıdır.	5,9	3,9	8,9	19,3	61,3	4,27	1168
Yıllık plan yapılırken öğretmenlerin tercihleri dikkate alınmalıdır.	7,2	5,8	12,4	19,4	55,1	4,09	1163
Yıllık plan yapılırken kullanılacak ders kitabı dikkate alınmalıdır.	9,4	7,4	13,4	18,9	50,9	3,95	1168
Yıllık planın tüm öğretmenler için ortak olması gereklidir.	20,8	8,4	13,2	19,4	38,1	3,46	1156
Yıllık plan yapmada öğretmenler arası işbirliği yeterli düzeydedir.	21,5	20,9	25,0	16,8	15,8	2,84	1161
Yıllık planın müdürler tarafından denetimi gereklidir.	27,4	12,5	15,8	17,3	27,0	3,04	1170
Müdürlerin yıllık plan konusundaki yönlendirmesi yeterli düzeydedir.	29,2	17,4	21,2	16,6	15,7	2,72	1156
Yıllık planın müfettişler tarafından denetimi gereklidir.	38,5	16,1	18,0	11,3	16,0	2,50	1160
Müfettişlerin yıllık plan konusundaki yönlendirmesi yeterli düzeydedir.	36,4	21,9	20,0	11,8	9,8	2,37	1156

Not: Tablodaki rakamlar yüzde olarak verilmiştir. Her soruya yanıt veren öğretmen sayısı değiştiğinden, N sütunundaki sayılar değişkenlik göstermektedir. HK= "Hiç katılmıyorum", ÇK= "Çok az katılıyorum", OK= "Orta düzeyde katılıyorum", BK= "Büyük oranda katılıyorum", TK= "Tamamen katılıyorum" anlamına gelmektedir.

rında verilen ifadelerle daha az katılıma ya da hiç katılmama eğiliminde oldukları ortaya çıkmaktadır. Öğretmenler, planlar üzerindeki müdür denetiminin, müfettiş denetimine göre daha gerekli olduğunu; yine benzer biçimde müdürlerin müfettişlere göre daha yeterli düzeyde yönlendirme yaptığını belirtmişlerdir. Diğer bir ilginç sonuç ise, öğretmenler yıllık planın ortak olması gerektiğini savunurken, aralarında yıllık plan hazırlama konusunda yeterli işbirliğinin olmadığını belirtmeleridir.

Öğretmen anketinde yer alan açık uçlu bir soru çerçevesinde öğretmenler, yıllık planların hazırlanması ve kullanılması sürecinde yaşadıkları sorunları belirtmişlerdir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar belirli temalar altında gruplandırılmış ve en fazla ortaya çıkan sorunları ortaya koymak amacıyla en az 50 öğretmen tarafından belirtilen sorunlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Öğretmenler, yıllık planların hazırlanmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin, ağırlıklı olarak öğretim programı ve ders kitabından kaynaklanan sorunlar ile kaynak ve araç-gereç eksikliğine dile getirmişlerdir. Kaynak sorunu çerçevesinde yıllık planların hazırlanmasında ve uygulamasında öğretmenlerin ders kitapları, örnek planlar gibi materyal ihtiyaçları da dile getirilmiştir. Zaman ile ilgili sorunların yıllık planların yazılış biçimi ile ilgili olduğu ve dolayısıyla planların uygulanmasını etkilediği öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Amaç ve hedeflerin uzun ve tekrara yer verecek şekilde yazılması gerekliliği, içeriğe değil şekle önem verildiği ve böylece zamanın verimli kullanılmadığı belirtilmiştir. Yıllık plan ha-

Tablo 2 .

Yıllık planların hazırlanmasında öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar

Sorunlar	N=1194
Program ve ders kitabından kaynaklanan sorunlar	699
Kaynak, araç-gereç eksikliğinden kaynaklanan sorunlar	521
Zamana ilişkin sorunlar	425
Planların uygulanmasında karşılaşılan sorunlar	360
Planların yazılış biçiminden kaynaklanan sorunlar	100
Deneyim eksikliğinden kaynaklanan sorunlar	65
Denetim ve işbirliği eksikliğinden kaynaklanan sorunlar	61

Not: Öğretmenler genellikle birden fazla sorun belirtmişlerdir. Bu nedenle sorunların karşısında yer alan sayıların toplamı örnekte de yer alan öğretmenlerin toplamı sayısından fazladır.

zırlama konusunda öğretmenler arasında eksik olan işbirliği ile bu eksikliğin giderilmesi konusunda müdür ve müfettişlerin de yetersiz kaldıkları, sonuç olarak ise öğretmenlerin yıllık plan hazırlamada gerekli rehberlikten yoksun kaldıkları görülmektedir. Yıllık planların etkili ve verimli bir öğretim için gerekli olduğu, mevcut planların öğrenci düzeyi, ilgi ve ihtiyaçları ve çevre gibi bazı etkenleri de dikkate alması gerektiği öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Buradan hareketle, öğretmenlerin bu etkenleri göz önüne alma konusundaki deneyim-

sizliklerinin, yıllık plan hazırlamada işbirliğine gidilmesi ve müdür/müfettiş desteği ve rehberliği ile aşılabileceği anlaşılmaktadır. Yıllık planın ayrıntılı hazırlanarak ünite planından vazgeçilmesi (N=92) ve bu şekilde öğretmenlerin öğretim materyali hazırlama, araştırma ve geliştirme çalışmalarına daha fazla zaman bulabilmesi (N=10) dile getirilen iki önemli öneri olmuştur.

Öğretmenlerin yine uzun dönemli planlardan olan ünite planlarına ilişkin görüşleri de önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. MEB'in 241 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan "Eğitim Öğretim Çalışmalarının Planlı Yürütülmesine İlişkin Yönerge" (1981) ünite planını "öğretmenin gözetimi ve denetimi altında, öğrencilere belirli bir süre içinde ve eğitim amaçlarına uygun olarak birtakım bilgi, beceri ve anlayışları kazandırmayı öngören, belli bir konu ya da sorun çevresinde düzenlenmiş türlü etkinlikleri, öğrenme yaşantılarını ve değerlendirme çalışmalarını kapsayan ayrıntılı ders planı" olarak tanımlamıştır. Tablo 3'te görüldüğü gibi ünite planının daha sade (öz) hale getirilmesi gerektiği konusunda öğretmenler arasında bir görüş birliği vardır. Öğretmenlerin yarıdan fazlası ünite planlarının gerekliliğine "büyük oranda" ya da "tamamıyla" katılırken, bu ifadeye daha az katılanların ya da hiç katılmayanların oranı da dikkate alınabilecek düzeydedir. Yani yıllık planların gerekliliği konusunda ortaya çıkan görüş birliği ünite planları konusunda aynı düzeyde değildir.

Ünite planları yapılırken yıllık planlarda olduğu gibi öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarının, MEB ders programının, öğretmen tercihlerinin ve kullanılacak ders kitabının

önemli ölçüde dikkate alındığı görülmektedir. Yıllık planlarda olduğu gibi öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarının önemli diğer etkenlere göre daha büyük bir öğretmen grubu tarafından vurgulanmıştır. Ünite planının aynı sınıf düzeyindeki tüm öğretmenler için ortak olması gerektiği konusunda öğretmenlerin farklı görüşlere sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde, ünite planı hazırlamada öğretmenler arası işbirliğinin yeterliği konusunda da farklı görüşler olduğu anlaşılmaktadır. Müdür ve müfettişlerin ünite planlarının hazırlanmasına katkıları konusunda öğretmenlerin verdiği yanıtlar, müdürün katkısının az da olsa müfettişten fazla olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde öğretmenler, müdür ve müfettişlerin denetimi konusunda, müdürlerin denetiminin gerekliliğini daha fazla oranda vurgulamışlardır.

Tablo 4, öğretmenlerin ünite planı hazırlarken izledikleri yollarla ilgili görüşlerine yer vermektedir. Öğretmenler ünite planını genellikle kendi başlarına hazırlarken, MEB ders programını genellikle rehber olarak dikkate almaktadırlar. Bunun yanında ünite dergileri ve meslektaşlar bazen başvurulmuş yardım kaynakları olarak ortaya çıkmaktadır. Daha önceki yıllara ait planlardan, müfettiş ve müdür kılavuzluğundan yararlanma ise tabloda azalan oranlarda sıralanmaktadır.

Ünite planı hazırlarken izlemek istedikleri yol konusundaki tercihleri sorulduğunda ise öğretmenler (Bakınız Tablo 5), artan oranda MEB ders programına göre ünite planı hazırlamayı tercih ettiklerini belirtmektedir-

Tablo 3.

Ünite planlarıyla ilgili öğretmen görüşleri

Görüşler	HK	ÇK	OK	BK	TK	X	N
Ünite planı daha sade (öz) hale getirilmelidir.	12,3	5,2	7,5	12,5	62,5	4,07	1121
Ünite planı etkili öğretim için gereklidir.	18,0	12,4	10,6	13,8	45,3	3,56	1140
Ünite planı yapılırken öğrenci ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.	2,6	1,2	2,1	12,4	81,7	4,69	1125
Ünite planı yapılırken MEB ders programı dikkate alınmalıdır.	6,6	4,9	10,5	17,7	60,3	4,20	1118
Ünite planı yapılırken öğretmenlerin tercihleri dikkate alınmalıdır.	6,8	6,2	11,9	20,8	54,2	4,09	1108
Ünite planı yapılırken kullanılacak ders kitabı dikkate alınmalıdır.	8,6	5,6	11,3	19,4	55,1	4,07	1110
Ünite planının tüm öğretmenler için ortak olması gereklidir.	28,5	12,4	16,5	15,6	26,9	2,99	1118
Ünite planı yapmada öğretmenler arası işbirliği yeterli düzeydedir.	21,9	19,1	25,7	16,9	16,4	2,86	1110
Ünite planının müdürler tarafından denetimi gereklidir.	35,5	14,5	16,4	13,9	19,8	2,68	1119
Müdürün ünite planı konusundaki yönlendirmesi yeterli düzeydedir.	32,0	18,9	20,1	14,7	14,4	2,60	1107
Müfettişlerin ünite planı konusundaki yönlendirmesi yeterli düzeydedir.	36,4	20,5	19,8	11,5	11,7	2,41	1120
Ünite planının müfettişler tarafından denetimi gereklidir.	41,1	15,6	19,1	10,4	13,8	2,40	1115

Not: Tablodaki rakamlar yüzde olarak verilmiştir. Her soruya yanıt veren öğretmen sayısı değiştiğinden, N sütunundaki sayılar değişkenlik göstermektedir. HK= "Hiç katılmıyorum", ÇK= "Çok az katılıyorum", OK= "Orta düzeyde katılıyorum", BK= "Büyük oranda katılıyorum", TK= "Tamamen katılıyorum" anlamına gelmektedir.

Tablo 4.

Ünite planı hazırlarken izledikleri yol konusundaki öğretmen görüşleri

Görüşler	H	N	B	G	HZ	X	N
Kendi başına hazırlama	2,7	2,4	4,0	15,5	75,4	4,58	1089
MEB ders programına göre hazırlama	2,5	4,4	11,0	25,9	56,2	4,29	1083
Ünite dergilerinden yararlanarak hazırlama	14,2	14,4	24,9	28,1	18,4	3,21	1068
Meslektaşlarla yardımlaşarak hazırlama	15,3	17,1	29,3	24,4	13,9	3,05	1061
Geçen yılın planlarından yararlanarak hazırlama	27,1	22,7	28,7	13,5	8,1	2,52	1064
Müfettişlerin yönlendirmesiyle hazırlama	39,5	19,3	22,3	12,9	6,0	2,26	1051
Müdürün yönlendirmesiyle hazırlama	54,3	23,0	15,3	5,3	2,1	1,77	1053

Not: Tablodaki rakamlar yüzde olarak verilmiştir. Her soruya yanıt veren öğretmen sayısı değiştiğinden, N sütunundaki sayılar değişkenlik göstermektedir. H= "Hiç", N= "Nadiren", B= "Bazen", G= "Genellikle", HZ= "Her Zaman" anlamına gelmektedir.

Tablo 5.

Ünite planı hazırlarken izlemek istedikleri yol konusundaki öğretmen görüşleri

Görüşler	H	N	B	G	HZ	X	N
Kendi başına hazırlama	12,2	1,3	3,6	9,7	73,1	4,30	967
MEB ders programına göre hazırlama	3,0	2,6	7,4	20,9	66,0	4,44	957
Ünite dergilerinden yararlanarak hazırlama	25,1	17,5	24,8	16,7	15,9	2,80	918
Meslektaşlarla yardımlaşarak hazırlama	7,4	4,3	14,9	28,9	44,4	3,98	970
Geçen yılın planlarından yararlanarak hazırlama	30,3	20,2	27,7	12,2	9,7	2,50	932
Müfettişlerin yönlendirmesiyle hazırlama	32,4	12,5	20,7	19,8	14,6	2,71	929
Müdürün yönlendirmesiyle hazırlama	37,4	18,3	24,4	12,1	7,8	2,34	931

Not: Tablodaki rakamlar yüzde olarak verilmiştir. Her soruya yanıt veren öğretmen sayısı değiştiğinden, N sütunundaki sayılar değişkenlik göstermektedir. H= "Hiç", N= "Nadiren", B= "Bazen", G= "Genellikle", HZ= "Her Zaman" anlamına gelmektedir.

ler. Ayrıca Tablo 4'te yer alan bulgularla karşılaştırıldığında öğretmenlerin ünite dergilerini daha az kullanmak istedikleri ve meslektaşlarıyla daha fazla yardımlaşmayı arzu ettikleri ortaya çıkmaktadır. Son olarak, müfettişlerin ve müdürün yönlendirmesinin ise biraz daha fazla olmasının tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Öğretmen anketinde yer alan açık uçlu bir soru çerçevesinde öğretmenler, ünite planlarının hazırlanması ve kullanılması sürecinde yaşadıkları sorunları ortaya koymuşlardır. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar belirli temalar altında gruplandırılmış ve en fazla ortaya çıkan sorunları göstermek amacıyla en az 30 öğretmen tarafından belirtilen sorunlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Öğretmenlerin yarıya yakını, ünite planı hazırlanmada karşılaşılan sorunlara ilişkin olarak, planların çok uzun ve ayrıntılı olması, davranışların çok olması, gereksiz tekrarların yapılması, konuları zamana göre ayarlama güçlüklerle karşılaşılması, ünite sayısının çokluğu ve çok yazmayı gerektirmesi gibi planların kapsamlı olmasından kaynaklanan sorunlara değinmişlerdir.

Tablo 6.

Ünite planlarının hazırlanmasında öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar

Sorunlar	N=1194
Planların kapsamlı olmasından kaynaklanan sorunlar	556
Zamana ilişkin sorunlar	305
Kaynak, araç-gereç eksikliğinden kaynaklanan sorunlar	279
Program ve ders kitabından kaynaklanan sorunlar	169
Planların uygulanmasında karşılaşılan sorunlar	108
Deneyim eksikliğinden kaynaklanan sorunlar	106
Denetim ve işbirliği eksikliğinden kaynaklanan sorunlar	36

Not: Öğretmenler genellikle birden fazla sorun belirtmişlerdir. Bu nedenle sorunların karşısında yer alan sayıların toplamı örnekte de yer alan öğretmenlerin toplam sayısından fazladır

Zaman sorununun, planların ayrıntılı olması nedeniyle yazmanın çok zaman almasından kaynaklandığı öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Kaynak ve araç-gereç, öğretim programı ve ders kitabından kaynaklanan sorunlar da üzerinde durulan diğer sorunlar olmuştur.

Planların uygulanmasından kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak, öğretmenlerden bazıları (N=42) öğrenci özelliklerine göre planları uygulamada yaşanan güçlüklerle dikkati çekmişlerdir. Bazı öğretmenler ise (N=30) çevre özelliklerine göre plan hazırlamada yaşadıkları güçlüklerle değinmişlerdir.

Deneyim eksikliğinden kaynaklanan sorunların genel anlamda öğrenci düzeyini belirleme (N=66) konusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Öğretmenler arası işbirliği, müfettişlerin "kalıp" planlar istemesi, müfettişler arasında planlama konusunda görüş birliğinin olmaması gibi konular da denetim ve işbirliğinden kaynaklanan sorunlara örnek olarak verilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Öğretmenler, genel olarak yıllık planın etkili bir öğretim için gerekli olduğunu vurgularken, yıllık plan hazırlamada öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarını, MEB ders programını, kendi tercihlerini ve ders kitabını dikkate aldıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgular, literatürde yer alan öğretim planlarının hazırlanmasında öğretmenlerin etkilendiği faktörler ile paralellik göstermektedir (Borko ve Niles, 1982, 1983; Clark ve Elmore, 1981; Mc Cutcheon, 1983; Sardo-Brown, 1988; Shavelson ve Stern, 1981, aktaran Egeler, 1993; Cooper, 2003).

Yıllık planların ortak olması görüşüne öğretmenlerin büyük oranda katılmaları, aynı sınıf düzeyinde okutulan derslerin genel çerçevesinde ve uygulamada birlik sağlamanın önemsendiğinin bir göstergesidir. Planların ortak olması gereği savunulurken, öğretmenler arası işbirliğinin yeterli düzeyde olmadığı bir görüş olarak ortaya çıkmıştır. İşbirliğindeki yetersizlikler kurumsal ve bireysel nedenler olarak iki boyutta ele alınabilir. Küçük yerleşim birimlerinde aynı sınıflı okutan birden fazla öğretmenin olmaması, öğretmenin birleştirilmiş sınıflarda görevli olması ya da taşınmalı öğretimden kaynaklanan nedenler kurumsal nedenler olarak sıralanabilir. Bireysel boyutta ise, öğretmenlerin işbirliğini teşvik eden bir ortamda görev yapmaması, işbirliği yapmanın gereği ve önemini anlamamaları gibi sorunlar dile getirilebilir.

Yıllık plan hazırlamada, öğretmenler arasında eksik olan işbirliğinin giderilmesi konusunda, müdürlerin ve müfettişlerin de öğretmenleri desteklemekte zayıf kaldıkları, yani öğretmenleri yeterli derecede yönlendirmedikleri ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, öğretmenlerin yıllık plan hazırlamada gerekli rehberlikten yoksun oldukları görülmektedir.

Yıllık plan hazırlarken karşılaşılan sorunlara ait açık uçlu ifadelerde, öğretmenler ağırlıklı olarak program ve ders kitabından, kaynak ve araç-gereç eksikliğinden, zaman yetersizliğinden ve uygulamadan kaynaklanan sorunlardan söz etmişlerdir. Ders programlarının yeterli düzeyde ayrıntılı olmaması, yıllık plan hazırlamada ve ders kitaplarının, kaynak ve araç-gereçlerin yeterli olmaması da yıllık planı uygulamada sorun olarak ortaya çıkmaktadır. "Zaman" ile ilgili sorunun, yıllık planların yazılış biçiminden de kaynaklandığı öğretmenlerce belirtilmiştir. Yıllık planların öğretmene günlük ya da ünite planlarında rehberlik etme ve uygulamayı yönlendirme niteliği taşıması düşünülürken, davranış ve amaçların uzun ve tekrara yer veren bir biçimde yazılmasının, yıllık planı hazırlamayı ve uygulamayı olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda özellikle deneyimsiz öğretmenler için yıllık plan hazırlamada işbirliğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, yıllık planların daha nitelikli olarak hazırlanabilmesi için öğretmene yardımcı olabilecek kaynakların (örnek planlar, kitaplar, vb.) ve rehberliğin sağlanmasının önemli olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Öğretmenler arasında yıllık planların gerekliliği konusunda bir görüş birliği varken, ünite planının gerekliliği konusunda görüş ayrılıkları olduğu görülmektedir. Bu görüş ayrılığı ünite planlarının hazırlanış biçimi ve öğretmenlerin planlamaya ayırdıkları zaman ile yakından ilişkilidir. Yıllık planların geliştirilerek ünite planlarının kaldırılması ve bu şekilde uygulamaya daha fazla zaman ayrılması görüşü öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Bu yöndeki görüşler literatürdeki önerilerle de paralellik arz etmektedir (Housner ve Griffy, 1985; aktaran Egeler, 1993).

Öğretmenler ünite planlarının daha öz hale getirilmesi görüşünü savunmaktadırlar. Ünite planlarının fazla kapsamlı hazırlanması, davranışların çok olması ve bunların tekrar yazılmasından kaynaklanan sıkıntılar yoğun bir şekilde dile getirilmiştir. Ünite planlarının öğrenci il-

gi ve ihtiyaçları, çevre şartları gibi faktörlerin dikkate alınarak, MEB ders programına, ders kitaplarına ve öğretmen tercihlerine paralel biçimde hazırlanması gerektiği öğretmenler tarafından belirtilmiştir.

Ünite planlarının ortak olması konusunda öğretmenler arasında tam bir görüş birliğinin oluşmadığı ve biçim, içerik ve işleniş gibi konuların daha öncelikli sorunlar olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Öğretmenlerin ünite planı hazırlarken meslektaşlarıyla yeterince işbirliği içinde olmadıkları ve bu konuda müdür ve müfettişler tarafından yeterli düzeyde yönlendirilmedikleri anlaşılmaktadır.

Öğretmenler, ünite planlarını genelde kendileri, MEB ders programı çerçevesinde hazırlamaktadırlar. Ancak öğretmenlerin, ünite planlarını hazırlamada MEB ders programını ve meslektaşlarıyla işbirliğini daha fazla dikkate almak istedikleri görülmektedir. Bunun yanında, daha fazla müfettiş ve müdür destek ve yönlendirmesine ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır.

Ünite planları konusunda sorunların genel olarak kapsam genişliği, zaman, kaynak ve araç-gereç yetersizliği, ders programına bağlı içerik ve hazırlanmış, deneyim ve denetim-işbirliği eksikliği ile ilgili olduğu ortaya çıkmıştır. Zamana ait sorunların, planın kapsamlı hazırlanışından (örneğin, uzun ve ayrıntılı, davranışların sayıca çokluğu, gereksiz tekrarların olması), programın yüklü (örneğin, üniteleri zamana göre ayarlama güçlüğü) olmasından ve kapsamlı plan hazırlamadaki güçlüklerden (örneğin, ünitelerin ve ünite konularının çokluğu, hedef belirleme ve konuları ilişkilendirme güçlüğü) kaynaklandığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Programdan kaynaklanan sorunlar ise çevre koşullarına uygun olmama, öğrenciler arasındaki düzey farklılıklarına hitap etmeme ve programda sık değişiklik yapılması olarak gösterilmiştir. Bu konudaki sıkıntıların giderilmesi için, yukarıda da belirtildiği gibi ünite planlarının daha kısa ve öz olmasına yönelik öneriler kapsamındaki bulgularda, amaç ve davranışların daha kısa yazılmasına, öğretmenlere esneklik sağlanmasına yönelik görüşler belirtilmiştir. Ayrıca, örnek planların ya da kaynak olabilecek materyallerin sağlanmasının da bu sıkıntıyı bir ölçüde çözebileceği ifade edilmiştir. Öğretmenlerin özellikle vurguladıkları deneyim sorunu, öncelikle öğrenci düzeyini belirlemede ve yeterli rehberlik olmadığı için ünite planı hazırlamada çekilen güçlük olarak ortaya çıkmaktadır. Müfettiş, müdür ve öğret-

menler arasındaki işbirliğinin, öğretmenlerin deneyimsizliklerinden kaynaklanan bu sorunlara çözüm olabileceği düşünülebilir.

Ortaya çıkan bu sonuçlar çerçevesinde uzun dönemli planların daha etkili ve verimli olabilmesi için bazı önerilerde bulunmak mümkündür. Çağdaş ve ülke geneline hitap eden, ancak aynı zamanda yerel özellikleri ve öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte uzmanlar tarafından geliştirilen her programı öğretim yılı başlamadan genel seminerler ya da il düzeyinde yapılan hizmetiçi eğitim programları ile öğretmenlere tanıtılmalıdır. Bu durumda öğretmenler öğretim planlarını ve uygulamaya yönelik etkinlikleri hazırlama ya da yardımcı kaynaklara ulaşma açısından zaman sorunlarını bir dereceye kadar çözebilirler. Buna paralel olarak deneyimli öğretmenlerin işbirliği ile yıllık planların öğretmene esneklik sağlayacak nitelikte ortak hazırlanması önerilebilir.

Yıllık planların hazırlanmasında karşılaşılan sorunların çözümlenmesi için üçlü bir işbirliği yararlı olabilir. Müfettişler yıllık plan konusunda öğretmenlere ya da müdürlere seminerler verebilirler. Müdürler de eğitim ve öğretimin daha verimli olması, öğretmenler arasındaki birlikteliğin sağlanarak programın hedeflerine varması, öğretmenlerin mesleki motivasyon ve özgüvenlerinin artması amacıyla toplantı ya da seminer benzeri etkinlikler gerçekleştirebilirler. Planlar konusunda yapılan denetimlerin, planların biçiminden çok uygulamaya yönelik olması gerekmektedir. Böylece denetim, öğretmenleri teşvik edici bir hale gelebilir. Öğretim ile ilgili sorunlar konusunda, öğretmen, müdür ve müfettişler ortak sorumluluk almalı ve bu çerçevede öğretmen, yönetici ve denetici ilişkisinin geliştirilmesine çalışılmalıdır.

Öğretmenlerin haftalık en az %10 ile %20 arasında bir zamanı planlamaya ayırdıkları bilinmektedir (Clark ve Yinger, 1979; aktaran Arends, 2000). Bu çerçevede MEB tarafından yıllık planların ünite planlarını da kapsayacak biçimde ayrıntılı yapılmasına yönelik yeni bir çalışma yapılabilir. Bu şekilde ünite planları için harcanan zamanın günlük planlara ve uygulamanın daha etkili hale getirilmesine yönelik öğretim etkinliklerinin geliştirilmesine ayrılması önerilebilir. Ayrıca, öğretim yılı başında kapsamlı bir yıllık plan hazırlama etkinliği çerçevesinde öğretmenler, daha ayrıntılı düşünme ve amaçları, konuları, öğretim ve değerlendirme etkinliklerini daha geniş bir çerçevede ele alma ve planlama fırsatı bulabilirler.

Kaynakça

- Arénds, I. R. (2000). *Learning to teach* (5th ed). New York: McGraw Hill.
- Azizoğlu, H. (1989). *Ankara merkez ilkokul öğretmenlerinin öğretim planları hakkındaki görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Burden, P. R. & Byrd, D. M. (1999). *Methods for effective teaching* (2nd ed.). MA: Allyn and Bacon.
- Büyükkaragöz, S. S. & Çivi, C. (1994). *Genel öğretim yöntemleri*. Ankara: Atlas Kitapevi.
- Cole, P. G. & Chan, L. K. S. (1994). *Teaching principles and practice* (2nd ed). Prentice Hall: Sydney.
- Cooper, J. M. (2003). *Classroom teaching skills* (7th ed.). Boston, MA: Houghton Mifflin
- Cruickshank, D. R., Jenkins, D. B. & Metcalf, K. K. (2003). *The act of teaching* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Egeler, J. D. (1993). Factors that influence the instructional planning of teachers. *Educational Planning*, 9 (3), 19-37.
- Glatthorn, A. A. (1993). Helping teachers to better instructional planning. *Education Digest*, 59 (2), 16-20.
- Jensen, R.J., & Kiley, T.J. (2000). *Teaching, leading, and learning: Becoming caring professionals*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Johnson, A.P. (2000). It's time for Madeline to go: A new look at lesson plan design. *Action in Teacher Education*, 22 (1), 72-78.
- Kyraciou, C.(1993). *Effective teaching in schools*. Herts: T.J. Press (Padstow).
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1981). *Tebliğler Dergisi*. 22 Haziran 1981, Sayı 41.
- McCutcheon, G. (1983). How do elementary school teachers plan? The nature of planning and influences on it. In W. Doyle & T. L. Good (Eds.), *Focus on teaching: Readings from the Elementary School Journal*. Chicago: University of Chicago Press.
- Orlich, D. ve diğerleri (2001). *Teaching strategies: A guide to better instruction* (6th ed.). Boston: Houghton-Mifflin Company.
- Parrott, M. (1993). *Tasks for language teachers: A resource book for training and development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peterson, P. L., Marx, R. W. & Clark, C. M. (1978). Teacher planning, teacher behavior and student achievement. In M. K.Bailey & D. Nunan (Eds), *Voices from the language classroom*. New York: Cambridge University Press.
- Thompson, S.J., Kusher-Benson, S.N., Pachnowski, L.M., & Salzman, J.A. (2001) *Decision-making in planning and teaching*. New York: Longman.
- Yıldırım, A. & Öztürk, E. (2002). Sınıf öğretmenlerinin günlük planlarla ilgili algıları: Öncelikler, sorunlar ve öneriler. *İlköğretim Online*, 1 (1), 17-27.

Geliş	30 Nisan 2003
İnceleme	12 Mayıs 2003
Kabul	24 Mayıs 2004